

WANDA RACHALSKA  
w Częstochowie

WYCHOWANIE TECHNICZNE A PRZYGOTOWANIE DO WYBORU ZAWODU JAKO  
PROBLEM TEORETYCZNY I PRAKTYCZNY

Wybór zawodu jest decyzją poważną wyznaczającą w znacznym stopniu losy człowieka. W związku z tym prawidłowy wybór zawodu powinien być przedmiotem zainteresowania zarówno samego podejmującego decyzję, jak i osób współuczestniczących w jego rozwoju i kształtowaniu się.

Ponieważ jednak praca zawodowa wykonywana jest w określonej sytuacji społecznej i efekty tej pracy mają służyć społeczeństwu jakością wyboru zainteresowane jest właściwie całe społeczeństwo. "Prawidłowy wybór zawodu to dostosowanie zainteresowań i uzdolnień człowieka do zapotrzebowania na dany typ pracownika"<sup>1</sup>. Inaczej formułując, trafny wybór zawodu to taki wybór, "który stanowi umiejętne zespolenie potrzeb konkretnej osobowości i wymagań społecznego życia"<sup>2</sup>. Szerzej ten termin definiuje S.Szajek: "Za prawidłowo wybrany zawód uważa się taki, który jest zgodny z zapotrzebowaniem rynku pracy danego środowiska, regionu, kraju i wymaganiami stawianymi pracownikom, z zainteresowaniami i zdolnościami, wiadomościami, umiejętnościami i nawykami optanta /-wybierającego zawód - przyp. mój WR/, który pozwala na rozwijanie i zaspokajanie jego aspiracji życiowych i na ogólne przygotowanie do życia"<sup>3</sup>.

Jak wynika z przytoczonych definicji wybór zawodu jest decyzją poważną. Przy podejmowaniu jej trzeba znać i uwzględnić wiele elementów. Decyzja zawodowa winna być efektem długotrwałego i wielostronnego przygotowywania się do jej podjęcia.

Ogromny i bardzo szybki rozwój nauki i techniki obserwowany obecnie powoduje konieczność rozszerzenia zakresu przygotowywania człowieka do życia w szybko zmieniającym się i szybko technicyzującym się świecie.

Współczesny człowiek, który chce być świadomym i aktywnym uczestnikiem społeczeństwa musi dysponować szeroką wiedzą humanistyczną i techniczną. Wkraczanie techniki w każdą prawie dziedzinę życia wymaga poznania praw nią rządzących i kierunków dalszego rozwoju. Technika może bowiem zniszczyć człowieka, zwiększać jego niepokoje i lęk, a może mu służyć ułatwiając życie, uwalniając od monotony czynności, zwiększając możliwość twórczego działania.

Przygotowaniu człowieka do dania technice właściwego miejsca w swoim życiu ma służyć wychowanie techniczne. Już określenie "wychowanie techniczne" wykazuje, że chodzi tu o wielokierunkowe oddziaływanie na rozwijającego się młodego człowieka.

Sądząc, że można wychowanie techniczne określić bardzo zwięźle jako długotrwały proces prowadzący do:

- ukształtowania umiejętności prawidłowego posługiwania się zdobyciami techniki, tak, by człowiek panował nad nimi, a nie czuł się nimi zagrożony,
- zrozumienia konsekwencji i niebezpieczeństw wynikających z bezkrytycznego wprowadzania techniki w nasze życie.

Nie jest to oczywiście pełna definicja wychowania technicznego. Na ten temat znajdują się na pewno bardziej kompetentne rozważania w innych wystąpieniach. Aby jednak zastanawiać się nad relacją wymienioną w tytule konieczne było choć ramowe określenie tych dwóch terminów.

Czy istnieje jakaś zależność między prawidłowo realizowanym wychowaniem technicznym i prawidłowym, trafnym wyborem? Przyjrząwszy się zacytowanym wyżej definicjom można odpowiedzieć twierdząco. Istnieje na pewno związek między poziomem kultury technicznej a jakością decyzji zawodowej. Sądzę, że dla budowni teoretycznej podbudowy dla procesu wyboru zawodu jak i dla praktycznej działalności wychowawczej w tym zakresie ważne jest nieco bardziej szczegółowe rozpatrzenie tych zależności.

Klasyfikując zawody posługujemy się niejednokrotnie jako kryterium klasyfikacji przedmiotem /obiektem/ działalności zawodowej człowieka. Zawodoznawcy, amerykańscy wyróżniają w związku z tym grupy zawodów różniących się właśnie przedmiotem: Mówi się o zawodach, w których dominująca jest relacja:

człowiek-człowiek

człowiek-technika

człowiek-dane

Zawodoznawcy radzieccy dodają jeszcze czwartą relację:

człowiek-natura

Oczywiście taka czysta, ostra klasyfikacja jest możliwa tylko w teoretycznych rozważaniach. W praktyce można mówić o zawodach, w których przewagę ma jedna z relacji, a inne występują w mniejszym stopniu. Ta propozycja klasyfikacji jest specjalnie przydatna dla naszych rozważań.

Największy związek między wychowaniem technicznym a wyborem zawodu występuje oczywiście w odniesieniu do zawodów związanych z techniką. Są to przede wszystkim zawody produkcyjne. Przedstawiciele ich stanowią znaczny odsetek ludzi pracujących zawodowo. Nie trzeba chyba szerzej uzasadniać jak dalece na stan gospodarki narodowej ma wpływ jakość ludzi pracujących w fabrykach, w górnictwie, w hutnictwie. Jakość ich pracy zależy od ich przygotowania zawodowego /co wykracza poza temat niniejszych rozważań/, ale także i od tego, czy do tego zawodu nadają się od strony fizycznej i psychicznej oraz od tego czy go aprobują, to znaczy czy dokonali prawidłowego wyboru zawodu.

Właściwa realizacja zadań wychowania technicznego wyraża się we wprowadzaniu młodzieży w problemy techniki, sprzyja kształtowaniu kultury technicznej, ale także stwarza możliwości bezpośredniego sprawdzenia zainteresowań i uzdolnień zwłaszcza w zakresie techniki. Wykonywanie przez uczniów różnych przedmiotów, manipulowanie narzędziami i aparatami, zapoznanie się z cechami różnych materiałów i z ich obróbką pozwala uczniom na "przymierzanie się" do zadań zawodowych charakterystycznych dla różnych zawodów. Uczeń może dzięki temu poznać swoje zdolności, kształtować zainteresowania i cechy charakteru przydatne w pracy zawodowej w ogóle bądź w konkretnym zawodzie.

Oparty na takiej samowiedzy wybór zawodu daje szansę, że będzie on zgodny z możliwościami tkwiącymi w wychowanku. Ale prawidłowy wybór zawodu to także jego zgodność z zapotrzebowaniem społecznym. Orientacja w tym jest także ułatwiona przez realizację zadań wychowania technicznego, przez wprowadzanie uczniów /wraz z realizacją zadań wychowania obywatelskiego/ w świat pracy, w świat problemów gospodarki narodowej. Bez wątplenia zatem istnieje związek między wychowaniem technicznym i wyborem zawodu w odniesieniu do zawodów technicznych, produkcyjnych. Ale choć znaczna jest to grupa pracowników, to jednak istnieją inne zawody, w których kontakt z techniką jest znacznie mniejszy. Czy zatem dla młodzieży planującej wybór zawodów np. usługowych czy produkcyjnych może być pomocne wychowanie techniczne? Sądzę, że i tu odpowiedź będzie twierdząca. Różny jest jednak udział wychowania technicznego. Po pierwsze wychowanie techniczne rozszerza horyzonty myślowe człowieka, pozwala mu rozumieć różne otaczające go zjawiska, a więc czyni go bardziej krytycznym i samodzielnie myślącym. To jest ważne w ogóle w życiu, a więc i w wyborze zawodu. Po drugie - w każdym prawie zawodzie człowiek wchodzi w jakiś kontakt z techniką. Ważne jest zatem stwierdzenie czy te kontakty sprawiają trudność, są słabym punktem w wyborze danego zawodu czy też właśnie jakoś ich zwiększa atrakcyjność planowanego zawodu. Po trzecie - są przecież uczniowie mający zainteresowania humanistyczne czy przyrodnicze ale "antytechniczne". Nie zawsze jednak wyraźnie je sobie uświadamiają. Kontakty z problemami techniki w realizacji zadań wychowania technicznego umożliwiają "negatywną selekcję": "te zawody nie są dla mnie". Wydaje się, że dość wczesne wypróbowanie siebie w tym zakresie może zapobiec pomyłkom w wyborze zawodu, kształceniu inżynierów i techników nie umiejących dokonać drobnej nawet naprawy, i nie zainteresowanych wyuczonym zawodem. Ostatnią część tekstu chciałbym poświęcić rozważeniu jakie problemy wiążą się z relacją: wychowanie techniczne - wybór zawodu.

Wśród problemów teoretycznych, których rozwiązanie wzbogaciłoby teoretyczną warstwę pedagogiki pracy wymienić należy:  
a/ jakie elementy składające się na całość kształtu wychowania te-

chnicznego są najbardziej przydatne do wykorzystania w przygotowaniu do wyboru zawodu? Wstępnie tę kwestię rozważając sądzę, że przydatność tą może mieć różny zakres zależnie od zawodu, do którego skłania się dany uczeń. W przypadku zawodów związanych z techniką cała działalność w zakresie wychowania technicznego /a więc kształtowanie postaw, wyposażenie w wiedzę i wyposażanie w umiejętności/ prawidłowo realizowana odgrywa znaczną rolę. W odniesieniu do innych zawodów oddziaływanie wychowania technicznego może wyrażać się w kształtowaniu pozytywnego stosunku do różnego rodzaju pracy zawodowej, w kształtowaniu umiejętności dobrej, zorganizowanej pracy, w znalezieniu sobie miejsca w skomplikowanym świecie pracy. Sprawdzanie, czy istnieją jakieś dające się wyliczyć zależności jest na pewno tematem ważnym i interesującym.

b/ jaki powinien być zakres i metody realizowania zadań wychowania technicznego, aby wspomagało ono wybór zawodu czyniąc ten wybór bardziej dojrzałym? Oczywiście jest, że tylko pewne problemy związane z "lokalizacją" wychowania technicznego w planie nauczania szkoły ogólnokształcącej są wspólne z problemami dotyczącymi miejsca i roli przygotowania do wyboru zawodu w pracy szkoły.

Wychowanie techniczne ma inne liczne zadania, które tylko pośrednio mogą wiązać się z przygotowywaniem ucznia do przyszłej roli pracownika. Ważne byłoby zbadanie nie tylko tych wspólnych "stycznych" problemów, ale także, w jaki sposób realizacja zadań wychowania technicznego "w ogóle" przybliży ucznia do pełnienia pracy zawodowej.

Z różnych badań dotyczących metod nauczania i wychowania wiemy, że poszczególne metody mają różną wartość. Interesujące byłoby stwierdzenie, które najbardziej sprzyjają ukazywaniu w wychowaniu technicznym problemów pracy zawodowej. Jest to ważny i trudny problem, gdyż dobrane metody muszą łączyć w sobie cechy metod nauczania i wychowania.

c/ istotny dla relacji: wychowanie techniczne - wybór zawodu, jest problem, który nęka badaczy zajmujących się dotychczas kształceniem politechnicznym, wychowaniem przez pracę i orien-

tację zawodową - kto ma realizować te działy pracy dydaktyczno-wychowawczej? Jakie przygotowanie, jakie kwalifikacje musi on mieć?

Nie rozwijam tej kwestii, bo w węższym zakresie jest znana i niepokojąca zarówno dla teoretyków, jak i praktyków zajmujących się kształceniem przedzawodowym.

Jak wspomniałam wyżej można byłoby wymienić dużo problemów teoretycznych. Te podane tutaj są właściwie blokami problemów i to problemów nie nowych. Ale ponieważ nie są do tej pory rozwiązane, trzeba je przypominać, aż znajdą się badacze, którzy je podejmą i rozwiną.

Uważniejsze przyjrzenie się zasygnalizowanym problemom teoretycznym doprowadza nas do stwierdzenia, że są to wprawdzie problemy, których rozwiązanie może wzbogacić teorię pedagogiki pracy, ale że są to także problemy wynikające z potrzeb praktyki, i że mogą być równoległe z badaniami teoretyków rozwiązywane w roku działalności praktycznej. Nie ma więc chyba potrzeby w tym tak krótkim wystąpieniu ukazywania jeszcze innych problemów typowo praktycznych.

#### PRZYPISY

<sup>1</sup>Wybór zawodu a praca - przewodnik doradcy zawodowego /J.Waluk, W.Wronowski, E.Staniszevska/ - Wydż. Zatrudnienia i Spraw Socjalnych Warszawa 1977 s.5

<sup>2</sup>R.Schulz, Trafny wybór zawodu, W: Wybór zawodu, pod red. B. Suchodolskiego, Warszawa 1972

<sup>3</sup>S.Szajek, Rola szkół zawodowych w orientacji zawodowej, Warszawa 1980 s.17